

mercielle kurs, lyder på 700 milliarder \$ eller lige under Italiens (*Financial Times*, 18. juli 1991). Men fordeles dette tal på de 290 millioner sovjetborgere, bringer det Sovjetunionen i klasse med Algeriet. Diskussionen blandt fagøkonomer går altså ikke på, om Sovjet er i klasse med Italien eller USA, men om det er i klasse med på den ene side Algeriet eller på den anden side Bangla Desh, Zaïre og Burma. Det er på denne baggrund, at barske herrer som indenrigsminister Pugo og forsvarsminister Jazov begynder at råbe på markedsøkonomi. I det hele taget undrer det mig, at Kitaj ikke har grebet og forfulgt u-landsvinklen og miljøkonflikt-vinklen på Sovjetunionen, som er helt oplagt med hensyn til sovjetisk Centralasien. Børnedødeligheden når sine steder et omfang, der nærmer sig Bangla Desh og Ethiopien, og der er reelle sultproblemer i Turkmenien. Det nye »hit« i konfliktforskningen, vandkonflikter, bringes altid på bane som fremtidens konflikter i Mellemøsten. Men der er skrevet meget om de etniske konflikter i sovjetisk Centralasien, der klart peger på, at det også her drejer sig om miljø- og vandkonflikter.

I afsnittet om DDR synes jeg ligeledes, at det er nogle lidt tamme *Greuelmärchen*, Kitaj diverterer os med, når det gælder forureningen. I *Information* d. 20. januar 1990 kunne man læse, at VEB Chemische Werke Buna ved Halle dagligt udleder 20 kg kviksølv i floden Saale eller 10 gange så meget, som BASF årligt udleder i Rhinen. Billedet s. 73 bringes, som om det forestillede Titos jugoslaviske partisaner, men jeg kan kun få det til at være soldater fra den sovjetiske Røde Hær. Det er måske lidt bagklogt at klandre Kitaj for den venlige beskrivelse af den jugoslaviske ministerpræsident Markovic' anstrengelser, men det skurrer lidt i dag med sommerens udvikling i baghovedet. Jeg vil slutte de kritiske bemærkninger med at påpege, at afsnittene om forsvar og udenrigspolitik i reglen er intetsigende, og det er synd, for der er spændende stof i begge emner. I det hele taget kunne den nye udenrigspolitik i Østeuropa være taget op i et særskilt kapitel for eksempel med vægten på det *regionale samarbejde*, der er opstået i Østeuropa. Pentagonalen, Visegrad-trekanten, Østersø-samarbejdet, Balkan-samarbejdet og Sortehavsregionen er altså sammen emner, der peger fremad og væk fra de nationale konflikter, vi ellers må tro helt dominerer billedet. Facit er og bliver dog, at Kitajs bog er en fin introduktion til den sovjetisk-østeuropæiske region med til tider fremragende sans for hvert enkelt lands særpræg.

Mette Skak
Institut for Statskundskab

Charles C. Lemert (ed.), *Intellectuals and Politics. Social Theory in a Changing World*, London: Sage Publications, 1991, 188 s.

Har samfundet og verdensordenen forandret sig afgørende? Eller er det især vore teorier om dem, der er forandrede? Man kan som Charles C. Lemert sige, at »den betydeligste forandring i verden ligger i et kolossalt opbrud i, hvordan folk tænker

mercielle kurs, lyder på 700 milliarder \$ eller lige under Italiens (*Financial Times*, 18. juli 1991). Men fordeles dette tal på de 290 millioner sovjetborgere, bringer det Sovjetunionen i klasse med Algeriet. Diskussionen blandt fagøkonomer går altså ikke på, om Sovjet er i klasse med Italien eller USA, men om det er i klasse med på den ene side Algeriet eller på den anden side Bangla Desh, Zaïre og Burma. Det er på denne baggrund, at barske herrer som indenrigsminister Pugo og forsvarsminister Jazov begynder at råbe på markedsøkonomi. I det hele taget undrer det mig, at Kitaj ikke har grebet og forfulgt u-landsvinklen og miljøkonflikt-vinklen på Sovjetunionen, som er helt oplagt med hensyn til sovjetisk Centralasien. Børnedødeligheden når sine steder et omfang, der nærmer sig Bangla Desh og Ethiopien, og der er reelle sultproblemer i Turkmenien. Det nye »hit« i konfliktforskningen, vandkonflikter, bringes altid på bane som fremtidens konflikter i Mellemøsten. Men der er skrevet meget om de etniske konflikter i sovjetisk Centralasien, der klart peger på, at det også her drejer sig om miljø- og vandkonflikter.

I afsnittet om DDR synes jeg ligeledes, at det er nogle lidt tamme *Greuelmärchen*, Kitaj diverterer os med, når det gælder forureningen. I *Information* d. 20. januar 1990 kunne man læse, at VEB Chemische Werke Buna ved Halle dagligt udleder 20 kg kviksølv i floden Saale eller 10 gange så meget, som BASF årligt udleder i Rhinen. Billedet s. 73 bringes, som om det forestillede Titos jugoslaviske partisaner, men jeg kan kun få det til at være soldater fra den sovjetiske Røde Hær. Det er måske lidt bagklogt at klandre Kitaj for den venlige beskrivelse af den jugoslaviske ministerpræsident Markovic' anstrengelser, men det skurrer lidt i dag med sommerens udvikling i baghovedet. Jeg vil slutte de kritiske bemærkninger med at påpege, at afsnittene om forsvar og udenrigspolitik i reglen er intetsigende, og det er synd, for der er spændende stof i begge emner. I det hele taget kunne den nye udenrigspolitik i Østeuropa være taget op i et særskilt kapitel for eksempel med vægten på det *regionale samarbejde*, der er opstået i Østeuropa. Pentagonalen, Visegrad-trekanten, Østersø-samarbejdet, Balkan-samarbejdet og Sortehavsregionen er altså sammen emner, der peger fremad og væk fra de nationale konflikter, vi ellers må tro helt dominerer billedet. Facit er og bliver dog, at Kitajs bog er en fin introduktion til den sovjetisk-østeuropæiske region med til tider fremragende sans for hvert enkelt lands særpræg.

Mette Skak
Institut for Statskundskab

Charles C. Lemert (ed.), *Intellectuals and Politics. Social Theory in a Changing World*, London: Sage Publications, 1991, 188 s.

Har samfundet og verdensordenen forandret sig afgørende? Eller er det især vore teorier om dem, der er forandrede? Man kan som Charles C. Lemert sige, at »den betydeligste forandring i verden ligger i et kolossalt opbrud i, hvordan folk tænker

verden« (s. vii). Med disse indledningsbemærkninger drejer udgiveren af denne antologi elegant spørgsmålet om en ny verdensorden hen på antologiens hovedemne: de intellektuelles rolle i den nuværende globale opbrudsproces.

I antologien præsenteres vi for ti forskellige bidrag til denne problemstilling. Og jeg skal skynde mig at sige, at det skyldes kompetente forfattere med både bredde og tyngde, at det lykkes at lave en antologi, der både har differentieringerne med, og som samtidig synes at kunne holde sammen på emnet. Alle forfatterne har afsæt i 60'ergenerationens universitets- og samfundsoprør. For denne generation kom spørgsmålet om at få de universitetsintellektuelles rolle og revolutionering/forandring af verden til at hænge snævert sammen. Den emancipationsvision, som på forskellig vis blev udformet i 60'er-oprøret, knyttede universiteternes vidensproduktion og samfundspolitik tættere sammen end nogen sinde tidligere i den nyere historie.

Definitionen på »intellektuelle« varierer, men det fælles afsæt bevirker, at de praktiske billeder af intellektuelle er de højtuddannede, som findes på akademierne, og som repræsenterer et engagement i udvikling af universel viden.

Bogen er inddelt i tre afsnit: Afsnit I handler om de intellektuelles forhold til politik. Afsnit II præsenterer fire forskellige »historier« om intellektuelles involvering i samfundsforandring forskellige steder i verden. Afsnit III sætter fokus på epistemologiske spørgsmål – »Politics of Theory« - inden for socialvidenskaben.

Dick Flacks har med artiklen »Making History – Making Theory« sat fokus på de vestlige politiske intellektuelle, som ikke kunne finde sig til rette i stivnede og bureaukratiske venstrepartier. »New Left« orienterer sig i stedet imod sociale bevægelser. I de sociale bevægelser blev de intellektuelles universalismeengagement imidlertid en spændetroje, som vi i dag ikke har fundet løsninger på, og som forklarer de venstreintellektuelles dødvande.

Ivan Szelenyi og Bill Martin ser i den nuværende østeuropæiske udvikling en tendens til, at de intellektuelle forsøger at sætte sig på magten, hvorved de bringer sig i en situation, hvor de ikke fortsat kan være intellektuelle. Det er bemærkelsesværdigt, hvor lidt forbindelse de østeuropæiske intellektuelle har til civilsamfundet. Ifølge Ivan Szelenyi og Bill Martin vil de ikke ret længe kunne undgå at gå i forbund med en »social klasseagent«, og her vil den internationale kapital være den mest sandsynlige.

Endelig peger Roslyn Wallach Bolough på feminismens anderledes tilgang til de intellektuelles universalisme og dermed til definitionen af egen politisk rolle. Hun understreger, at feminismens bidrag til diskussionen om de intellektuelles rolle er knyttet til tænkningens forankring i livserfaring, selvreflektion og social identitet. I denne form er intellektuelle ikke adskilt fra det civile samfund. Men feminismens anderledes tilgang til universalitet og politik har ikke stået sig særlig godt i akademierne. For så vidt intellektuelle således defineres ved de højtuddannede i akademierne, spiller feminismen i dag en meget lille rolle. Men feminismen repræsenterer en social kreativitet, som akademiernes intellektuelle må formodes at komme til at mangle.

De fire historier handler om intellektuelle i Frankrig, Karibien, Østeuropa og Kina. Disse artikler viser tilsammen, hvor vanskeligt det er at operere med en al-

men teori om intellektuelles rolle i politik. George Ross fortæller historien om de franske intellektuelle. I modsætning til en udbredt opfattelse af de franske intellektuelle viser George Ross, at der ikke er tale om, at de er holdt op med at forholde sig politisk. De orienterer sig blot »imod Tocqueville i stedet for Marx«. Denne artikel rummer iøvrigt en meget interessant differentiering imellem tre forskellige slags intellektuelle (»Mastersingers«, »Artisans« og »Apprentices«) – grupper, der på helt forskellig vis er påvirket af de sidste tyve års politikhistorie.

Alex Dupuy fortæller, hvordan Karibiens intellektuelle står uden det frirum og de valgmuligheder, som den vestlige verdens intellektuelle har haft. Karibiens intellektuelle har ikke kunnet definere sig kritisk til magtapparatet uden at marginalisere sig totalt, hvorfor de har været tvunget ind i et afhængighedsforhold til en embedsmandsklasse, der selv beror på et forbund med den internationale kapital.

I den tredje fortælling beretter Craig Calhoun om de kinesiske intellektuelle og studenter, som fra begyndelsen har haft en elitær tilgang til demokratiseringsprocessen. Kun i emotionelle billeder overskrides dette i 1989-bevægelsen i Peking.

Endelig giver Mikael D. Kennedy – med udgangspunkt i især Polen og Tjekkoslovakiet – antologiens mest optimistiske fremtidsvision: De østeuropæiske intellektuelle er i øjeblikket i et tomrum; de vil blive tvunget til at forholde sig til den nye sociale opposition, som er på vej til at opstå omkring emner som fattigdom og økologi. I kraft af de østeuropæiske intellektuelle er der skabt betingelser for en helt ny dynamik. Et fornyet emancipationsprojekt kan blive udviklet i 1990'erne efter den model, som blev indledt i forbindelse med »dialogerne om fredspolitik og nedrustning, som opstod imellem øst og vest i 1990« (s.110).

Antologiens sidste afsnit rummer tre artikler med forskellige bud på et konstruktivt indhold i »Politics of (social) Theory«. Martin Jay – specialisten i kritisk teori – peger på, at ideologikritikken, som den har været fremført af Frankfurter-skolen, forudsætter en vision om et positivt alternativ til den ideologiske tænkning. Sådanne visioner lader sig ifølge Martin Jay ikke konstruere. De forsøg, der er gjort, er blevet til regressioner (»The Global Village«). Der argumenteres i stedet for en kritisk hermeneutik, som med analytikken – mere end med den konstruerede vision – forsøger at aftegne elementer af en sand erkendelse, som noget, der er til stede på den ene eller anden måde i de ideologiserede erkendelser.

Jeffrey C. Alexander laver i sin artikel et forslag til, hvad et sådant positivt alternativ kan være: Han peger på symboler i det civile samfund, som fungerer som demokratisk, politisk kultur og på trods af bureaukратиernes ideologiserede vidensproduktion. De intellektuelle må lede efter – og fortolke – det civile samfunds indhold af en sådan form af universel »andethed«.

Charles C. Lemert slutter antologien med en diskussion af akademiernes egnethed til at producere politiske intellektuelle. De politiske intellektuelle fra »New Left« er ikke særlig tydelige i dag, og universiteternes professionalisering og specialistproduktion er tiltagende på bekostning af det politisk-intellektuelle element (Russel Jacobys argument i *The last Intellectuals*, 1987). Men på den anden side har universiteternes forskere og studenter i dag et socialvidenskabeligt kategoriapparat til at analysere de sociale forskelligheder og identiteter.

Antologien som helhed giver et meget dækkende billede af, hvor diskussionen om de intellektuelles rolle er i dag. Det er diskussioner, som har udspring i »New Left« fra 60'erne. På grund af de enkelte artiklers høje niveau kommer man godt rundt i emnet. Man kan imidlertid savne en mere eksplicit kritisk vurdering af forfatternes fælles præmis: at højtuddannede ved akademierne udgør en persongruppe (ikke klasse), som er en art privilegeret subjekt for at tænke verden. Man kan spørge, om folkelige, sociale bevægelser, som det for eksempel er set i arbejderbevægelsens historie, kan fostre intellektuelle med helt andre forankringer end akademierne? I hvert fald ville det have klædt forfatterne, om grænserne for denne fælles præmis var blevet vurderet.

Herved ville antologien også kunne have sat de reelle samfundsforandringer mere i fokus og relativiseret spørgsmålet om, hvordan intellektuelle tænker verden. De intellektuelle udgør kun meget ringe drivkræfter i den reelle samfundsforandring.

Kurt Aagaard Nielsen
Sociologisk Institut
Københavns Universitet